

SIYOSIY HOKIMIYATNING LEGALLIGI VA LEGITIMLIGINI OSHIRISH*Ibodullayev Otabek*

Annotatsiya: Siyosiy hokimiyatning legallini oshirish, yani qonunlar tizimini kuchaytirish, demokratik jamoatchilik prinsiplariga muvofiq ishlash, huquqiy davlatni ta'minlash va inson haq-huquqlari va erkinliklarini himoya qilishning asosiy omillarini oshirishga javob beradi.

Kalit soʻzlar: Legallik, Ijtimoiy imkoniyatlar, Transparensiya, Medialar, An'anaviy legitimlik, Xarizmatik legitimlik.

Siyosiy hokimiyat – siyosat subyektlarining siyosatda ifodalangan irodasini turli yoʻllar, usullar va vositalar yordamida amalga oshirish faoliyatining oʻziga xos shaklidir. U jamiyat hayotida alohida oʻrinni egallaydi. Bu shu bilan belgilanadiki, siyosiy hokimiyat jamiyat va davlat hayotini bir butunligicha va yaxlitligicha qamrab oladi, uni yoʻnaltiradi hamda tartibga soladi, hokimiyatning boshqa koʻrinishlarini birlashtiradi, ularni xalq manfaatlariga boʻysundiradi. Jamiyat hayotini siyosiy hokimiyatsiz tasavvur etib boʻlmaydi. Chunki usiz jamiyatda tartibsizlik, bosh-boshdoqlik, oʻzboshimchalik boshlanadi. Shuning uchun ham siyosiy hokimiyatning asosiy maqsadi-jamiyat va davlat hayotini tartibga solish hamda boshqarishdir.

Siyosiy hokimiyat, ya'ni siyosiy rivojlanishning bajariladigan va ushbu rivojlanishning muvaffaqiyatini ta'minlovchi tartibga soluvchi tizimlardan iboratdir. Bu tizimlar davlatning, hokimiyatning va huquqiy institutlarning faoliyatini belgilash, bajarish va nazorat qilish amalga oshiradilar.

Siyosiy hokimiyatning asosiy vazifalari o'zaro muvofiqligi, huquqiy va adolat asosida vositalarni taqsimlash, davlat xizmatlarini takomillashtirish, xalq bilan hamkorlik qilish va jamiyatni yaxshi yuritishdir. U shuningdek, siyosiy hokimiyatni qo'llab-quvvatlash, siyosiy partiyalar va ijtimoiy tashkilotlarga erishishlari va qonunlarni bajarishlari ham yetarli darajada muhimdir.

Siyosiy hokimiyat bir qator belgilarga ega boʻlib, ularning asosiylari quyidagilardir:

- legalligi, ya'ni davlat miqyosida oshkora, ochiq ravishda kuch ishlata olishi;
- qarorlarining har qanday boshqa hokimiyat uchun majburiyligi, istagan ijtimoiy jarayonlarga ta'sir ko'rsata olishi. Siyosiy hokimiyatning qudratli korporatsiyalar, OAV va boshqa muassasalarning ta'sirini, agar bu ta'sir qonunga zid bo'lsa, cheklashi yoki ularni umuman tugatishi mumkinligi;
- ommaviyligi, ya'ni umumiyli va shaxssizligi. Buning ma'nosi shuki, siyosiy hokimiyat kichik, kontakt guruhlarda bo'ladigan shaxsiy hokimiyatdan farqli o'laroq, huquq yordamida barcha fuqarolarga butun jamiyat nomidan murojaat qila oladi;

Legallik. LEGAL (lot. legalis – qonuniy) — qonun tomonidan ruxsat berilgan, yoʻl qoʻyilgan, yashirish mavjud boʻlgan va amal qilgan narsaga qarama-qarshi ravishda, qonun doirasida amal qiluvchi. Legallik – hokimiyatning huquqiy asosini, uning huquqiy meʼyorlarga muvofiqligini anglatadi. Qonun chiqaruvchi va uning bajarilishini taʼminlovchi har qanday hokimiyat – legal, yaʼni qonuniydir. Ayni vaqtda, u xalq tomonidan eʼtirof etilmasligi va nolegitim boʻlishi mumkin. Yorqin misol: Hindiston Milliy – ozodlik harakatining oxirgi bosqichida ingliz (legal) hokimiyati qarorlarining aholi tomonidan bajarilmay qoʻyilganligi – inglizlarning Hindiston mustaqilligini tan olishiga majbur qilgan kuchli omil boʻlgan.

Ijtimoiy imkoniyatlar. Ijtimoiy imkoniyatlar – ijtimoiy zinapoyadagi oʻrinlar, vakolatlar, darajalar, lavozimlar, imtiyozlarni taqsimlash qobiliyatini anglatadi. Albatta, bu taqsimotda iqtisodiy imkoniyatlarning ham muayyan taʼsiri bor. Masalan, daromad yoki boyluk iqtisodiy imkoniyatlar boʻlishiga qaramay, ijtimoiy maqomni (status) ham tavsiflaydi. Biroq ijtimoiy imkoniyatlar amal, obroʻ-eʼtibor, maʼlumot, tibbiy xizmat, ijtimoiy taʼminot kabi koʻrsatkichlarni ham oʻz ichiga oladi.

Anʼanaviy legitimlik. Anʼanaviy legitimlik azaldan oʻrnatilgan tartiblarning buzilmasligi va muqaddasligiga boʻlgan ishonchga, hokimiyatga boʻysunishlik urfodatlariga binoan qaror topadi. Uning negizini siyosiy anʼanalarga, urfodatlarga ishonch tashkil etadi. Bunday hukmronlikning sof koʻrinishi patriarxal hukmronlikdir. Veber uni tuzilishiga koʻra oilaga oʻxshatadi.

Xarizmatik legitimlik. Xarizmatik legitimlik (yunon tilida «charisma» – xudo tomonidan inʼom etilgan ilohiy qobiliyat) shaxsning haddan tashqari ilohiy qobiliyatiga, favqulodda isteʼdodiga, yaʼni xarizmasiga ishonishga asoslanadi. Uning negizini tarixiy anʼanalar emas, balki xalqning muayyan shaxsga nisbatan cheksiz ishonchi tashkil etadi. Xalq liderni oʻz dohiysi sifatida qabul qiladi. Dohiy esa gunohsiz va xatosiz deb his qilinadi.

Oʻtish davri siyosiy tizimlarida hokimiyatning xarizmatik legitimligi tez-tez kuzatiladi. Har bir tarixiy davr muayyan xarizmatik turdagi legitimlikni ilgari suradi. Bundan hozirgi davr ham istisno emas

Transparensiya. Siyosiy hokimiyatning legitimligini oshirishning boshqa bir muhim aspekti hisoblanadi. Hokimiyat organlarining faoliyati va moliyaviy resurslardan foydalanish jarayonlari ochiq va hisob-kitobga asoslanishi kerak. Bu, odamlar uchun hokimiyatning ishonchini oshiradi va ularning qonunlarga muvofiqligini taminlaydi.

Media. Media siyosiy jarayonlarni taʼsir qilishning muhim vositasidir. Ular siyosiy maʼlumotlarni tarqatish, jamoaviy fikrni shakllantirish va siyosiy masalalarni koʻrsatish orqali siyosiy jarayonlarga taʼsir qilishadi. Ular quyidagi vazifalarni bajaradi:

Hukumat rahbarlarini xalqga javobgar qilish: Media hukumat rahbarlarini xalqga javobgar qiladi, ularning harakatlarini tekshiradi va ularni xalq fikriga javob berishga majbur qiladi.

Muammolarni e’lon qilish: Media muhim muammolarni e’lon qiladi va ularni hal qilish uchun diqqatni qaratadi. Fuqarolar siyosiy va huquqiy ongini oshiradi: Media fuqarolarni siyosiy jarayonlar haqida to’liq va aniq ma’lumot bilan ta’minlaydi. Jamiyatdagi kommunikativlikni oshiradi: Media odamlarni birlashtirib, ularning birgalikda muammolarni hal qilishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. X.T.Odilqoriyev va D.X.Razzoqov "Siyosatshunoslik" kitobi
2. M.Qirg’izboyev "Siyosatshunoslik" kitobi
3. <https://ijpsss.iscience.uz/index.php/ijpsss/article/download/140/131/285>
4. <https://arxiv.uz/uz/documents/slaydlar/huquqshunoslik/hokimiyat-va-siyosiy-hokimyat>
5. <https://genderi.org/hokimiyatning-legitimligi.html>